

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE UZUN ÇARŞI ve GELENEKSEL ESNAF PRATİKLERİ

Arş. Gör. M. Serkan ERTURAL*

Geçmiş ve günümüzdeki durumu ile Gaziantep ilinin en canlı ticari mekânlarından biri olan “Uzun Çarşı”, canlı bir ticari mekân olmanın yanında, geleneksel esnaf pratiklerinin uygulandığı, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın özgün örneklerinin şekillendiği tarihî bir çarşıdır. Kültürel özelliklerini ve mimari dokusunu günümüze kadar koruyabilmiş olan bu çarşıda, Gaziantep iline ait geleneksel Türk el sanatları üretimi de sürdürülmektedir. Gerek üretim gerekse tüketim amaçlı olarak kullanılan pek çok han ve işyeri Uzun Çarşı ve civarında tarihi süreçte bir araya getirilmiştir.

Küresel ölçekte etki uyandıran teknolojik gelişmeler, başta ulaşım ve iletişim alanında sağladığı kolaylıkların yanı sıra, dünyadaki milletler, kurumlar ve bireyler arasındaki etkileşimi, bilgi, mal, hizmet ve kültür değişimini de hızla arttırmış, küresel bir sosyal değişim başlatmıştır. (Özcan 2001: 77) Bu değişim beraberinde küreselleşme ve toplumsal değerlerle uyuşmayan nitelikteki gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Küreselleşme olgusuyla ortaya çıkan yeni bir ticari anlayış ve bu anlayış ekseninde hareket eden ticari gruplar, “Uzun Çarşı” gibi mekânlarda üretilen geleneksel değerlerin “Somut” ve “Somut Olmayan” verimlerinin üretim ve kullanımına etki etmekte, sadece somut ürünlerin kaybolmasına değil, aynı zamanda somut olmayan pek çok değer de yok olmasına neden olmaktadır. Bu tür bir yok ediş, somut ve somut olmayan kültürel yapımızda bir değişimi getirmekte ve bu değişim de ulusal kimliğimizin inşasında önemli bir yer tutan yerel özellikleri ve kültürel dokuları ortadan kaldırarak, ülkemizin kültürel zenginliğini ve ulusal kimliğini süratle kaybetmesine yol açmaktadır.

Bu bildiriye, Uzun Çarşı’nın tarihi dokusu ve Gaziantep çarşılarının üretim ve tüketim özellikleri hakkında genel bir bilgi verildikten sonra, burada yaşayan esnaf ve sanatkârlar arasında var olduğunu tespit ettiğimiz ve kısaca “esnaf pratikleri” adını verdiğimiz, esnaf ve halk arasında kurulan iletişim, esnafın iş ahlakı, prensipleri ve geleneksel uygulamaları gibi somut olmayan kültürel uygulamalar tanıtılmaya çalışılacaktır. Sonuç kısmında bu pratiklerin

* Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. Türk Halk Oyunları Bölümü.

sosyal ve kültürel işlevleri tartışılıp, söz konusu pratiklerin sürdürülerek korunması konusu ve kültür turizmine aktif bir biçimde katılması açısından çeşitli önerilere yer verilecektir.

Uzun çarşının tarihi ve mimari dokusuna ve fiziksel özelliklerine bakıldığında, Çarşı sınırının Gaziantep Kalesi'nin güney tarafına düşen, “Keçehane Yokuşu”ndan başlayarak Hamdi Kutlar Caddesi ve Bakırcılar Çarşısı'nın birbirinden ayrıldığı kavşak noktasına kadar uzandığını görmekteyiz. Çarşı, fiziksel ve tarihi dokusu itibariyle Gaziantep Kalesi'ni, kentin geleneksel karakterini belirleyen birçok hanı (ticaret yapıları), çok sayıda hamamı, camiye ve türbeyi içerisinde bulundurmaktadır. Bununla birlikte sözlü kaynaklardan edilen bilgilere göre çarşıda; 1950'li yıllara kadar adliye, tapu dairesi, hastane gibi kamu kuruluşlarının hizmetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Çarşı içerisindeki Ticari yapıların, Osmanlı dönemindeki “Lonca Teşkilatının” denetleme mekanizması gereğince uygulanan, aynı işi yapan veya birbirleri ile organik bağı bulunan meslek guruplarının aynı bölgede toplanması ilkesine uyularak inşa edildiği göze çarpmaktadır.(Karslıgil Ünal 2000:s.38)

Gaziantep'te 18. yüzyılda hareketlenen üretim ve ticaret etkinliklerinin 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirgin olarak arttığı bilinmektedir. Ünlü “İpek Yolu” üzerinde bulunan ve Önasya, Ortadoğu ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan Gaziantep, tarihin her döneminde önemli bir kavşak noktası olmuştur. 1903 ve 1904 yılına ait Halep Vilayet Salnameleri'ne göre bu yıllarda Gaziantep ilinde 31 adet han, 4 bedesten, 2000 dokuma tezgâhı, 5 sabunhane, 6 alkollü içki fabrikası bulunmaktadır. Kentteki imar etkinliklerine baktığımızda hanların büyük bir bölümünün 19. yüzyılda yapıldığını söylemek mümkündür. (Özkarıcı; 1997: 282; Şıvgın; 1997: 73). Bu hanlar içerisinde sayılan “Pekmez Hanı”, “Tuz Hanı”, “İki Kapılı Han”, “Bakır Hanı”, “Elbeyli Hanı”, “Hasırcı Hanı”, “Anadolu Hanı”, “Millet Hanı”, “Yüzükçü Hanı”, “Yeni Han”, “Gümrük Hanı” ve “Emirali Hanı” Uzun Çarşı ve civarında bulunmaktadır. Bu hanların, zaman içerisinde taşıdığı işlevler araştırıldığında; farklı meslek guruplarının toplandığı, çeşitli Türk el sanatları, gıda ve temizlik maddelerinin üretimlerinin yapıldığı, yoksullara ihtiyaç malzemelerinin dağıtıldığı önemli birer ticaret merkezleri olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra “Yüzükçü Hanı” gibi bazı hanlar şehir dışından ticaret amacı ile bölgeye gelen kişilerin, konaklamak için kullandığı, dönemin en lüks otelleri olarak, misafirlere hizmet vermişlerdir.

Uzun Çarşı hanlarının yanı sıra, tarihi özelliği olan bir çok hamamı ve ibadethaneyi de içerisinde bulundurmaktadır. Çarşı sınırları içerisine giren bu hamamlar “Naip Hamamı” “Göymen Hamamı” “Paşa Hamamı” ve “Tabak Hamamı”dır. “Tahtani Camii” ve “Ala-üd Devle” camisi çarşı merkezinde bulunmaktadır. Ala-üd Devle Camisi tekrar inşa edilmesi sırasında, çalışan kişiler bakımından ilginçlikler taşımaktadır. Halk arasında Türkçeleştirilerek “Alidola” ismi ile anılan bu camii, 1501 yılında Dulkadiroğlu Alaüddeve Bozkurt Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Daha sonra bu camii yanmış ve 1901 yılında eski mimarisinin bütün özellikleri korunarak yeniden yapılmıştır. Yeniden yapımının proje kısmı Ermeni mimar Ermenek tarafından hazırlanmış ve kentte birçok yapı gerçekleştirmiş olan Kirkor usta tarafından inşa edilmiştir. (Başgelen; 1999: 50).

Çarşının günümüzdeki işlevsel özelliklerine bakıldığında, geçmiş dönemdeki özelliklerini büyük ölçüde taşımaya devam ettiği görülmektedir. Bu özellikler ona tarihi dokunun gezilebildiği, yöreye özgü gıda maddelerinin, yöresel kebab çeşitlerinin özgün örneklerinin sunulduğu, demircilik, kalaycılık, kazancılık gibi meslek guruplarının toplandığı, bakırcılık, ağaç işleri gibi geleneksel Türk el sanatlarının, üretiminin ve alışverişinin yapılabildiği, güncel bir turizm merkezi olma özelliği kazandırmaktadır.

Uzun Çarşı Bölge turizmi içerisinde “Eski Gaziantep” olarak anılan sınırlar içerisine girmektedir. Çarşının bünyesinde bulunan, esnaf ve sanatkârların, halk ile kurduğu iletişim şekilleri ve iş ahlakına baktığımızda, kendi içlerinde bir yaşam felsefesi oluşturduklarını görmekteyiz. Uzun Çarşı esnafının ilk bakışta göze çarpan en önemli özelliği atalarından devraldıkları meslekleri birkaç kuşaktan beri sürdürmeleri ve devamlılığı ve devamlılık içinde edindikleri tecrübeleri eskiden olduğu gibi “saygı” ve “dürüstlük” çerçevesinde karşılıklı iletişime dayalı bir şekilde sürdürmeleridir. Bu sebeple, esnafın tamamına yakını Gaziantep’in yerli ve köklü ailelerinden oluşmakta ve hemen hepsi birbirlerini çok yakından tanımaktadır. Bu devamlılığın sağlanmasındaki temel unsur birbirlerine ve müşterilerine karşı oluşturdukları saygı ve dürüstlüktür. Bu konu hakkında çarşı esnafına sorular yöneltildiğinde; *“Esnaflığın hilesi dürüstlüktür”*¹, *“ilk önce kendine daha sonra çevrendeki komşu ve esnafına, alışverişe gelen müşteriye saygılı ve dürüst olacaksın, hilekâr olmayacaksın eğer bunu başarırsan geçmişine layık bir evlat olarak baş tacı edilirsin”*² şeklinde cevaplar alınmıştır.

¹ Mehmet Yağcı. Görüşme. Uzun Çarşı: 2006. Bkz. Kaynak Kişiler

² Zekeriya Mihçioğlu. Görüşme. Uzun Çarşı: 2006. Bkz. Kaynak Kişiler

Çarşıda geleneksel Türk el sanatları imalatı yapan esnafın birçoğu atölyelerini şehrin dışında bulunan küçük sanayi bölgelerine taşımalarına rağmen, üretimlerinin ince işçilik gerektiren bölümlerini hala geleneksel üretim teknikleriyle çarşı içerisinde bulunan dükkânlarda devam ettirmektedirler.³ Esnaflar arasındaki sosyal yardımlaşma ve dayanışma, paylaşım esasına dayalı bir şekilde oluşmaktadır. Sözlü kaynaklar bize bu konu hakkındaki anılarını bazı ilginç örnekler vererek açıklamaktadırlar. Birbirine benzer özellikteki bu uygulamaların çokluğu sebebiyle incelememizde yakın zamana kadar devam etmiş ve günümüzde halen esnaf arasında sürdürülmeye devam eden, bazı örnek uygulamalara yer verilecektir.

Zorda kalan esnafa yardım etmek onun sıkıntısına çare olmak esnaf olmanın başlıca kuralları arasında sayılmaktadır. Borç para alıverişinde gizlilik en önemli şarttır. İki esnaf arasındaki borç para alışverişi şu şekilde formülize edilmiştir: Parası olan zorda kalana borç verirken, bunu gören meraklı kişilerin ne olduğunu sorması üzerine, parayı veren kişi; “*Borcum vardı, onu ödedim.*”⁴ şeklinde cevap vermektedir.

Günümüzde çarşının en önemli işletmelerinden birisi olarak 1887 yılından bu yana, gelen müşterilerine aralıksız hizmet veren “İmam Çağdaş Et Lokantası”nın üçüncü kuşak temsilcisi Burhan Çağdaş esnaf arasındaki sosyal yardımlaşma ve dayanışma konusunda kendi işletmesinden verdiği örnek oldukça ilgi çekicidir. Bu örnek 1975 yılına kadar servise sunduğu yemeklerden olan “Beyran Çorbası” etrafında teşekkül etmektedir. Çorba; geleneksel yemek kültürü içerisinde sabah kahvaltısı olarak yenilen kahvaltı türlerinden birisi olmasından dolayı, sabahın çok erken saatlerinde servise sunulmaktadır. Servis sonrası çorbanın yapımında kullanılan boyun eti, pirinç lapası ve et suyu gibi artan malzemeler bir sonraki gün için kullanmak, yerine özel bir usulle fırın yemeği olarak çok büyük tepelerde pişirilmektedir. Hazır olan yemek, açılan sofrada lokanta çalışanları ve çarşı esnafı ile birlikte yenilmektedir. Günümüzde bu gelenek lokanta personeli için hazırlanan öğle yemeğinin yenilmesi sırasında canlandırılmaya devam etmekte ve yemek saatini bilen esnaf davet edilmeksizin gelip bu sofraya oturabilmektedir.⁵

³ Ömer Kalyenci. Görüşme. Uzun Çarşı. 2006. Bkz. Kaynak Kişiler

⁴ Burhan Çağdaş. Görüşme. Uzun Çarşı. 2006. Bkz. Kaynak Kişiler

⁵ **agk**. Uzun Çarşı. 2006. Bkz. Kaynak Kişiler

Bu görüşme sırasında dikkatimizi çeken önemli bir uygulama olmuştur. Mutfak zenginliği açısından her türlü imkâna sahip olan İmam Çağdaş Et Lokantası, gelen müşterilerine yemek sonrası ikram ettiği çayı, çarşıdaki kahvehaneden söylemektedir. Bunu işletme sahibine “Çayınızı neden kendiniz yapmıyorsunuz?” şeklinde sorduğumuzda: “Esnaflık ve komşuluk nerde kaldı her şeyi ben burada yaparsam. Komşu esnafıma faydam dokunmaz” şeklinde cevap alınmıştır. Bu cevap, bize, esnaf arasındaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın ne kadar önemli olduğuna dair ipuçları vermektedir. Bunun yanı sıra esnaf, kendi elinde bulunmayan veya tükenmiş olan ürünleri soran müşterilerini, kendisi ile aynı işi yapan komşu esnafa yönlendirerek, onlarında para kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın tipik örnekleri esnaf ve müşteri arasında ki sosyal ilişkilerde de görülmektedir. Bu konudaki yazılı kaynaklar incelendiğinde karşımıza çıkan tek müstakil çalışma, Mitat Enç'in “Uzun Çarşının Uluları” isimli eseridir. Enç kitabında; kendine has üslubuyla uzun çarşıda esnaflık yapmış, çarşıyla özdeşleşmiş, büyük bir çoğunluğu bugünkü esnafın ataları olan, simaların kişisel özelliklerini, müşterileri ile olan ikili ilişkilerini hikâye tarzında anlatmakta ve şu örnekleri vermektedir.

Çarşının ünlü simalarından “Bilâder Ağa” geçimini fes alım satımıyla sağlayan bir esnafıdır. Fes ihtiyacı olan müşteri yanına gelince; “Gel ulan şu karşıma bakalım; Kellen hangi numara, ağa kellesi mi paşa kellesi mi?” diye davet etmekte ve ona uygun fesi vermeye çalışmaktadır. Yazara göre, Bilâder Ağa öyle hırslı bir satıcı değildir, çünkü fiyat soran müşteriye karşılık olarak; “Kaç paran var?” diye cevap vermekte ve sonrasında ücret olarak verilen para ne olursa olsun; “Bereket versin!” diye kabul etmektedir.(Enç1993:s.50). Alışverişin bu şekilde olduğunu gören diğer insanlar, Bilâder Ağa'nın bu işi para kazanmak için değil de müşterisini yazın sıcaklığında, kışın soğukunda, başını açık gezmekten korumak amacı ile Allah rızası için yaptığını farketmektedirler. Çarşı esnafından biri olan, “Berber Hüseyin” berberliğin yanı sıra, bir nevi doktorluk yapmakta ve kendisine şifa için gelen insanlara, hazırladığı ilaçlardan vererek yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu hizmetin karşılığında müşterilerinden ücret olarak ne verilirse onu almaktadır. Parası olmayan hastalara da; “Yeri Allah acil şifalar versin. O sana verince sen de bize verirsin” diyerek hakkını helal ettiğini söylemektedir. (Enç1993:s29).

Uzun Çarşının sosyal ilişkiler bağlamında bünyesinde gerçekleştirdiği diğer bir işlev, tarih içerisinde kentle özdeşleşmiş kimsesiz ve meczup insanlara ev sahipliği yapmasıdır. Öyle ki; çarşıda her duvar dibinin bir sahibi vardır. Bu insanların neden çarşmayı mesken tutukları hakkında yaptığımız araştırmalar bizi şu sonuca götürmüştür; kimsesiz bu kişiler çarşıda her türlü ihtiyaçlarını karşılama imkânına sahip olmuşlardır. 1970’li yıllara kadar esnaf, kendi arasında bu insanlara maddi yardımda bulunarak, yiyeceklerini vererek, yıkanmaları ve tıraş olmalarına dahi yardımcı olmuş ve bu işleri bir gelenek halinde devam ettirmiştir.

Sonuç olarak; Uzun Çarşı’nın tarihi ve kültürel dokusunu, geçmişten gelen geleneksel bir takım esnaf pratiklerini özetlemeye çalıştığımız bu bildiriye; geleneksel esnaf pratiklerinin bir kısmının kaybolduğunu ve bir kısmının ise belli özellikleriyle yaşatılmakta olduğunu tespit ettik. Bununla birlikte, birçok tarihi mekânı bünyesinde muhafaza eden Uzun Çarşı’nın geçmişten gelen özellikleriyle esnaflık müessesinin, özgün örneklerini kısmen de olsa hâlâ canlı bir şekilde koruduğunu gördük.

“UNESCO” Genel Kurulunun Paris’te yapılan 9-14 Ekim 2003 tarihli toplantısında alınan karar ve ülkemiz tarafından da imzalanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması” sözleşmesi⁶ ile birlikte Halk Bilimi disiplini ve Halk Bilgisi pratikleri ülkemizde farklı açılımlar kazanarak gündeme gelmeye başlamıştır. Metin Ekici bu konuda, Somut Olmayan Kültürel Mirasın korunmasıyla ilgili düşüncelerinde, “sürdürülebilirlik” alanlarının yaratılarak, bu alanların yerelden küresele ulaşan değerler haline getirilmesini tartışırken, Öcal Oğuz ise tarihi mekânların ziyaretçisini olayın ve oluşumun içine çeken, somut olmayan kültürel mirasın yaşatıldığı icra ortamları olarak tasarlanıp gelecek nesillere ve kültür turizmüne kazandırılması gerekliliği düşüncelerini ortaya atmıştır. Bu düşüncelerden hareketle, kültürün bir alın yazısı değil, bir karar meselesi olduğunu kabul edersek, kaybolmakta olan kültürel değerleri yaşatmanın, kolektif irade oluşturan süreçlerin başarısıyla mümkün olabileceği sonucuna varmaktayız. (Tomlinson,1999:s173) Bu bağlamda Uzun Çarşının tarihi ve kültürel dokusunu çarşı etrafında teşekkül eden geleneksel esnaf

⁶ Bu sözleşme Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda 19.01. 2006 tarihinde görüşülerek “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” (No:5448) onaylanmış ve 21.01.2006 Cumartesi tarih ve 26056 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

pratiklerini, kültürel değerler olarak yaşatılması ve değişik şekillerde güçlendirilerek, korunmasına yönelik şu tekliflere yer verebiliriz:

1- 2000 yılında ülkemizde kurulan ve kısa sürede 123 belediye ve beldeden oluşan “Tarihi Kentler Birliği”ne üye olan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, kentsel dönüşüm projeleri kapsamında “*Tarih yeniden canlanıyor!*” sloganıyla, çarşı içerisinde yaptığı yenileme çalışmalarının kapsamı içerisine atıl vaziyette depo olarak kullanılan veya harabe durumda olan “hanları”da dâhil ederek, daha önceden belirlenen meslek gruplarına tahsis etmelidir. Böylelikle, somut olamayan kültürel mirasın icra bağlamına uygun yaşam alanları bulmasına olanak sağlanmış olacaktır.

2- Koruma altına alınan tarihi yapılar birey, toplum ve eşya; sanatçı ve sanat eseri birlikteliği düşüncesi etrafında yoğunlaşan, sadece seyredilen değil, aynı zamanda yöresi, sanatçısı ve toplumu hakkında bilgi edinilebilen, canlı gösterimlerle her zaman ziyaretçi çekebilen nitelikte mekânlar olarak tasarlanmalıdır.(M.Ekici 2003:s242); Bu düşünceden hareketle çarşı içerisinde bulunan tarihi yapılar kaybolan veya kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin canlı olarak sergilenabildiği icra mekânları haline getirilebilir. Böylelikle, geleneksel meslekler yeni yaşam alanları bulurken, kültür turizmi içerisinde gençlerin yeni iş sahalarında istihdam edilmesi sağlanabilir.

3- Kültür turizmi içerisinde Uzun Çarşı’yı ziyarete gelen turistlere yalnızca somut tarihi yapıların gezdirilmesi ve tanıtılmasının yanı sıra, çarşı içerisindeki günlük yaşamın içerisine dâhil edilerek, çarşıda yapılan “*Geleneksel Türk El Sanatları*”nın üretim özellikleri, “*Geleneksel Esnaf Pratikleri*” gibi “Somut Olmayan Kültürel Miras”ın tanıtılmasına imkân sağlanmalıdır.

4- Çarşı, tarihi dokusuna uygun bir şekilde yapılacak olan alt yapı çalışmaları ile işlevsel hale getirilerek, yabancı sermayeli büyük alışveriş merkezlerine alternatif, geleneksel gıda ve ihtiyaç malzemelerinin temin edilebildiği, bunun yanı sıra modern ihtiyaçların da karşılanabildiği “Açık hava Alışveriş Merkezi” olarak, yerli halka ve gelen turistlere hizmet verebilir.

Bu tekliflere daha yenileri de zaman içerisinde eklenecek ve bu çalışmaların sonucunda Uzun Çarşı gibi mekânlar ve içerisinde her şeye rağmen sürdürülmeye devam eden

geleneksel esnaf pratikleri kendi kültürel bağlamı içerisinde yaşatılarak korunmuş olacaktır. Böylelikle Türk halk kültürüne ait öğeler değişmeye devam ederken yerelden ulusala, ulusaldan evrensele Türk kültürünün gelişmesi biçiminde ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

1. BAŞGELEN, Nail (1999). Bir Zamanlar Gaziantep, Gaziantep
2. EKİCİ, Metin (2003). “*Amerika Birleşik Devletleri’nde Halk Bilimi (Folklor) Müzeciliği.*” Türkiye’de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri. Ankara: Gazi Üniv. Yay. 2003 Ss. 236-242
3. EKİCİ, Metin (2004). “*Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi.*” (4-6 Mart 2004 Ankara), Milli Folklor, Sayı. 61
4. EKİCİ, Metin (2004). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri. Ankara: Geleneksel Yayınları
5. ENÇ, Mitat (1993).Uzun Çarşının Uluları. Ankara: Meteksan A.Ş
6. Gaziantep Kültür ve Eğitim Derneği, Gaziantep 2000 Rehberi, (2000)
7. GÖĞÜŞ, M.Oğuz. İlk İnsanlardan Günümüze Çeşitli Yönleriyle Gaziantep
8. OĞUZ, Öcal (2002). Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi. Ankara: Akçağ Yayınları
9. ÖZKARCI, Mehmet (1997). “Gaziantep’te Dört Han”, Vakıflar Dergisi, Sayı. XXVI, S. 275- 312
- 10.ÖZCAN, Mustafa (2001). “*Milliyetçilik ve Demokrasi Kavramlarındaki Anlam Değişmesi ve Evrensel Türk Milliyetçiliği*” Türkiye ve Siyaset, Sayı. Küreselleşme ve Milliyetçilik Özel Sayısı, s. 77.

11. ŞIVGIN, Halil (1997). 19. Yüzyılda Gaziantep, Gaziantep

12. TOMLİNSON, John (1999). Kültürel Emperyalizm. Çev: Emrehan ZEYBEKOĞLU. İstanbul: Mart Matbaacılık. S.173

13. ÜNAL KARSLİĞİL, Z.Gül (2000). “Geleneksel Mimari Bir Kentin Hafızası” Gaziantep 2000 Rehberi, s. 38

KAYNAK KİŞİLER

Necmettin ERTURAL

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep (Merkez), 1946
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Esnaf
Adres: Güvenerler Mah. 74.cad. 76. sok. Şehitkâmil/Gaziantep

Hüseyin KOYUNCU

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1950
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Esnaf
Adres: Uzun Çarşı Eski Gümrük Cad. İncioğlu İşhanı Kat:1 No:6 Şahinbey/Gaziantep

Mahmut HASGÜL

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1967
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Esnaf
Adres: Uzun Çarşı Eski Gümrük Cad. İncioğlu İşhanı Kat:2 No:1 Şahinbey/Gaziantep

Beyhan ÇERÇİ

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1953
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Esnaf
Adres: Uzun Çarşı Eski Gümrük Cad. İncioğlu İşhanı Kat:1 No:7 Şahinbey/Gaziantep

Ali TAŞKIN

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1949
Öğrenim Durumu: Okur- yazar
Mesleği: Çaycı
Adres: Uzun Çarşı Eski Gümrük Cad. İncioğlu İşhanı Zemin kat No:3 Şahinbey/Gaziantep

Mehmet YAĞCI

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1941
Öğrenim Durumu: Lise
Mesleği: Peynirci
Adres: Uzun Çarşı No:30/6 Şahinbey/Gaziantep

Ömer KALYENCI

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1947
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Ağaç Tornacılığı
Adres: Uzun Çarşı No:31 Şahinbey/Gaziantep

Zekeriya MIHÇIOĞLU

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1948
Öğrenim Durumu: Okur-Yazar
Mesleği: Demirci
Adres: Kürkçü Hanı Civarı Demirciler Çarşısı No:8 Şahinbey/Gaziantep

Yaşar KERVANCIOĞLU

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1931
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Bakır Ustası
Adres: Şekeroğlu Mah. Uzun Çarşı No:53 Şahinbey/Gaziantep

Burhan ÇAĞDAŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1962
Öğrenim Durumu: Ortaokul
Mesleği: Kebapçı
Adres: Uzun Çarşı No:21 Şahinbey/Gaziantep

Mecit ÖZCAMUZ

Doğum Yeri ve Yılı: Gaziantep, 1932
Öğrenim Durumu: İlkokul
Mesleği: Şoför
Adres: Kavaklık Mah. Apaydın Sok, 53/6, Şahinbey/Gaziantep